

Materiale ceramice eneolitice din Colecția Kovács

Cristian Virag

Abstract: *The Ciumești-Berea Collection was formed in the 1950s. It was named Kovács Collection after the Calvinist priest Gyula Kovács from Berea. With all probability he was the one who started to collect archaeological materials of the nearby villages, like Ciumești, Sanislău, Berea, Foieni encouraged by Dr. Ernő Andrassy¹. Gyula Kovács identified about 100 sites from different ages. Materials include a great number of Neolithic pottery and many obsidian microliths coming from the sand-dunes of the mentioned settlements².*

In 1961 a large part of the Kovács Collection was bought by the Museum of Baia Mare. In 1967, 660 pieces got into the town museum of Carei, and the rest was bought by the Museum of County Satu Mare in 1977. Judging from the material of the Kovács Collection and from information concerning it, first systematic excavations went on between 1962–1965 near Ciumești, in the following sites: Ciumești II–Pășune, Berea I, Berea IX, Berea X–XI³. Later excavations were carried out by Eugen Comșa⁴ and by János Némethi between 1970–1982 in Carei, Dindești, Moftinu Mic, Pișcolt at Nisipărie (Sand-pit), Lutărie (Adobe-pit) and Cărămidărie (Brick factory), in Tiream and Vășad. Among these, several were rescue excavations like the one in Săcuieni–Horo in 1965⁵.

The Neolithic and Eneolithic material of the Kovács Collection acquired in 1977, is coming from several sites from Ciumești and Berea. The ceramic material belonging to the Bodrogkeresztúr culture is coming from Berea III-Colina Cocoșată, Berea VII-Râțul țiganului, Berea IX-Togul lui Sultész-IXa, Togul Dolarului-IXb.

Key words: *Eneolithic, Bodrogkeresztúr culture, Kovács Collection, Ciumești–Berea, incised and encrusted pottery*

Cuvinte cheie: *Eneolitic, cultura Bodrogkeresztúr, Colecția Kovács, Ciumești–Berea, ceramică incizată și încrustată*

Încă de la începutul secolului XX, zona de nord-vest a României a suscitat interes pentru o serie de istorici care, intrând în contact cu numeroase descoperiri întâmplătoare, au publicat câteva articole informative referitoare la acestea. În acest sens putem aminti articolele lui E. Orosz⁶ și ale lui M. Roska⁷ referitoare la descoperirile neolitice din zona Tășnadului.

Marton Roska publică unele studii privind județele Satu Mare și Bihor precum și un repertoriu arheologic al Transilvaniei, menționând numeroase descoperiri noi, în special din Valea Ierului și din Câmpia Nirului, cum ar fi cele de la Sălacea, Otomani, Curtuișeni, Valea lui Mihai, etc⁸.

În perioada interbelică s-a desfășurat o intensă activitate de cercetare arheologică și colecționare, în cadrul căreia s-a remarcat dr. Andrassy Ernő, activând în Valea Ierului și în Câmpia Nirului⁹. Ca medic, a avut contacte permanente cu populația locală, salvând și menționând numeroase descoperiri din această zonă. A înființat din colecția sa particulară Muzeul din Valea lui Mihai în 1952 și a întocmit un catalog al colecției în 1954.

În perioada 1953-1954 s-au desfășurat cercetări arheologice conduse de Szekely Zoltán de la Sfântu Gheorghe și E. Kovács de la Baia Mare la Pir.

În 1958 a fost înființat Muzeul Orășenesc Carei cu un profil mixt de istorie-arheologie și de științele naturii. Tot în această perioadă, învățătorul Kovács Sándor a efectuat o serie de periegeze

¹Némethi 1999. 14.

²Păunescu 1964. 321.

³Păunescu 1964. 322, Păunescu 1963. 467-475, Comșa 1963. 477-484.

⁴Comșa 1972/73. 39-49.

⁵Comșa/Nánási 1971. 633-636, Comșa/Nánási 1972. 3-18.

⁶Orosz 1909, 10.

⁷Roska 1910, 354-364.

⁸Roska 1932, 67-72; 1938, 1-15; Roska 1939, 34-53; Roska 1942.

⁹Némethi 1999, 14.

în zona Careiului, un mic sondaj la Tiream–*Movila Cânepii*, o săpătură de salvare la Ghenci–*Movila Spânzurătorii* (1959) și alta împreună cu M. Rusu la Berea–*Vii*¹⁰.

Acum se formează și colecția de la Ciumești-Berea, numită colecția Kovács, realizată de preotul reformat Kovács Gyula din satul Berea care, probabil sub îndemnul medicului Andrassy Ernő a început să colecteze vestigii arheologice din zona comunelor Ciumești, Sanislău, Foieni¹¹. Colecționarul a identificat aproximativ 100 de situri, din diferite perioade istorice, colecția cuprinzând un numeros material ceramic neolitic precum și numeroase microlite de obsidian, adunate de pe dunele de nisip situate pe teritoriul localităților amintite mai sus¹².

O bună parte a colecției Kovács a fost achiziționată în 1961 de Muzeul din Baia Mare, o parte, formată din 660 de obiecte ajunge în 1967 la Muzeul Orășenesc Carei, pentru ca restul să fie achiziționat de Muzeul Județean Satu Mare în 1977.

Pe baza materialului și a informațiilor furnizate de colecția Kovács, au început primele săpături sistematice în anii 1962-1965 în hotarul comunei Ciumești, și anume, în punctele Ciumești II–*Pășune*, Berea I, Berea IX, Berea X–XI¹³. Cercetări ulterioare au fost întreprinse de Eugen Comșa¹⁴, precum și de I. Némethi între anii 1970-1982 la: Carei; Dindești; Moftinu Mic; Pișcolt–*Nisipărie*,–*Lutărie*,–*Cărămidărie*; Tiream și Vășad, multe dintre aceste săpături având un caracter de salvare, cum ar fi cele de la Săcuieni–*Horo* din 1965¹⁵.

Materialele neolitice¹⁶ și eneolitice din Col. Kovács Satu Mare, 1977, provin din mai multe puncte din hotarele satelor Ciumești și Berea.

Din punctul **Ciumești–Bostonărie** provin materialele inv. 31145, 31155–fragmente ceramice; 30792, 30877–30883 material litic. În acest punct au fost efectuate o serie de cercetări arheologice în anii 1962–65 și care vizau cercetarea așezării celtice, ocazie cu care au fost descoperite unele materiale ceramice și litice, în poziție secundară, încadrate de Vl. Zirra¹⁷ în c. Tisa și de I. Némethi în neoliticul dezvoltat–Grupul Pișcolt, faza evoluată¹⁸. Materialele inv. 31145, 31155 sunt de culoare roșu–cărămiziu, ornamentate prin pictură neagră bituminoasă cu motive din benzi paralele oblice sau verticale, tăieturi scurte pe corpul vasului și care, după pastă, sunt de factură târzie, la un orizont cronologic Pișcolt II/III–III¹⁹.

De la **Ciumești–La Silozuri/Fântâna Pășunii**, o zonă nisipoasă, plată, întinsă, în hotarul satului, la câteva sute de metri de la capătul localității. Din acest punct provin materialele inv. 30554–30561, 30793–30803, 30530–30553 material litic, 31297, 31141, 31146, 31159 fragmente ceramice, 30463–30468 topoare piatră. Din acest punct sunt publicate două vase de tip biberon, unul provenind din Col. Kovács Satu Mare, nr. Inv 31297²⁰ iar al doilea aflat în colecția Muzeului Orășenesc Carei, inv. 4210, publicat eronat de către N. Iercoșan ca aparținând c. Bodrogkeresztúr²¹. Din loturile de materiale ceramice inv. 31141, 31146 apar menționate două piese, o figurină zoomorfă²² și un vas miniatural sub formă de pâlnie²³, cu analogii la Pișcolt–*Lutărie*, datat în context clar la începutul neoliticului târziu²⁴. Pe baza acestor materiale, I. Némethi presupune o așezare neolitică vastă, cu cel puțin două nivele de locuire, figurina zoomorfă și vasul miniatural în formă de pâlnie „se leagă de prima depunere....și se pot încadra cronologic la sfârșitul neoliticului mijlociu, iar cultural se încadrează în Grupul Pișcolt, faza a doua (finală)”. I. Némethi face încadrarea cronologică pe baza analogiei de la Pișcolt–*Lutărie*.

¹⁰ Némethi 1999, 14.

¹¹ Némethi 1999, 14.

¹² Păunescu 1964, 321.

¹³ Păunescu 1964, 322; Păunescu 1963, 467–475; Comșa 1963, 477–484.

¹⁴ Comșa 1971, 31–43; Comșa 1972–1973, 39–49.

¹⁵ Comșa/Nanași 1971, 633–636; Comșa/Nanași 1972, 3–18.

¹⁶ Pentru analiza materialelor neolitice, a se vedea Virag 2008, 91–160.

¹⁷ Zirra 1967, 3, nota 2.

¹⁸ Némethi 1999, 51.

¹⁹ Virag 2008, 93, 106–111, Pl. X, XXXV/2–3.

²⁰ Némethi 1997, 64–65, Fig. 3/1–3/3; Némethi 1999, 52.

²¹ Iercoșan 1981–82, 35–37, Fig. 1; Némethi 1997, 64–65, Fig. 3/2; Némethi 1999, 52.

²² inv. 31141; Némethi 1997, 64–65, Fig. 4/2; Némethi 1999, 52.

²³ inv. 31146; Némethi 1997, 64–65, Fig. 4/1; Némethi 1999, 52.

²⁴ Némethi 1997, 64–65, Fig. 4/3.

Calitatea nesatisfăcătoare a ilustrației nu ne permite să ne pronunțăm în privința celor două piese, însă materialele ceramice din cele două loturi inv. 31141 și 31146, prin factură și formă se încadrează unitar într-o fază mai timpurie a Grupului Pișcolt, respectiv faza I/II. Materialul prezintă ornamente plastice - proeminențe cronice, butoni sau brâuri crestate; incizi sub buză, care marchează o buză scurtă de tip Lippenrand; ornamente incizate sub forma unor meandre; linii în zig-zag, formând uneori triunghiuri; linii oblice; linii curboliniare, ciupituri. Ornamentele pictate constau din benzi scurte verticale pictate pe partea exterioară a buzei scurte de tip Lippenrand, linii în zig-zag, benzi unghiulare sub buză, benzi late în unghiuri. Sunt întâlnite și câteva fragmente care prezintă incizii curboliniare combinate cu pictură, sau ciupituri combinate cu incizii²⁵.

Materialele inv. 31159 aparțin c. Baden fiind ornamentate prin șiruri de împunsături²⁶.

În acest punct există și o necropolă eneolitică aparținând c. Bodrogkeresztúr, de unde provin 19 vase și două dălți de cupru aflate în Col. Kovács a Muzeului Județean Maramureș²⁷. În 1961, cu ocazia săpării unor dropi de silozuri au fost descoperite 16 vase și o daltă, iar în 1962 au fost descoperite alte 3 vase și o daltă. Tot în legătură cu această descoperire menționează Neța Iercoșan vasul de tip biberon (inv. 4210) precum și un vas de tip borcan (inv. 4209), ambele aflate în colecția Muzeului Orășenesc Carei²⁸. Opinia noastră cu privire la vasul de tip biberon am exprimat-o în rândurile de mai sus, însă vasul borcan poate fi pus în legătură cu contextul funerar. După cum observă și Neța Iercoșan, o parte din materiale sunt de factură Tiszapolgár, o parte au caracter tranzitoriu, iar altele aparțin c. Bodrogkeresztúr.

De la **Ciumești-Pășunea Mare/Nagy legelő**, o zonă nisipoasă, plată, întinsă, în hotarul satului, folosită la pășunat, ulterior deștelenită și transformată în teren arabil provin câteva fragmente ceramice cu motive specifice c. Bodrogkeresztúr (inv. 31197)²⁹.

De la **Ciumești-Lutărie/Cărămidărie** există un lot de patru fragmente ceramice inv. 31157, de categorie uzuală ornamentate cu barbotină dezorganizată și tăieturi pe buza vasului și care se încadrează în faza I/II a grupului Pișcolt³⁰.

De la **Berea I-Stavilă Mică** provine lotul de materiale ceramice inv. 31153 și materiale litice 30594-30655, 31084-31107; 31284. Materialele sunt ornamentate cu elemente aplicate sau incizii. I. Némethi menționează în Col Kovács Muzeului Orășenesc Carei materiale cu decor liniar și cu pictură bituminoasă³¹ și pe care le încadrează în faza timpurie a Grupului Pișcolt. În acest lot (inv. 31153) apar 5 fragmente ceramice aparținând culturii Tiszapolgár.

Berea II-Miriștea lui Csányi, pe o dună de nisip care se întinde pe malul stâng al pârâului Berea, între satele Berea și Foieni, pe aceeași dună de nisip aflându-se punctul **Berea XII-Viile Berei**, cele două puncte fiind despărțite de un drum de câmp. Din acest punct de hotar provine lotul de materiale ceramice inv. 31165, 30817-30834 material litic³². Materialele ceramice din acest lot sunt majoritar de epocă eneolitică (89 fragmente), de culoare negru-cenușiu, brun, brun cu flecuri, cărămiziu, cu slip căzut sau netezite, de bună factură, aparținând culturii Tiszapolgár (Pl. 7, 8). Materialele neolitice (13 fragmente) sunt ornamentate cu incizii liniare sau curboliniare, cu barbotină aplicată, și se încadrează în faza I/II a Grupului Pișcolt³³.

Berea III-Colina Cocoșată, dună de nisip, lângă **Berea I-Stavilă Mică**. Din acest punct există materiale ceramice (24 fragmente) aparținând epocii eneolitice, c. Bodrogkeresztúr, inv. 31162, 30936-30942 materiale litice, ornamentate cu benzi de 3-4 incizii dispuse unghiular mărginite de mici impresiuni rectangulare, benzi hașurate, benzi unghiulare late hașurate în rețea. Tot din acest lot provine o figurină zoomorfă reprezentând un cap de animal (Pl. 6/2).

Berea IV-Stavilă Mare: I Némethi menționează de aici materiale ceramice neolitice ornamentate prin pictare inv. 31164; 30953-30965, 31118 materiale litice. Spre regretul nostru, nu am reușit să

²⁵ Virag 2008, 93-94, 96-106, Pl. I-VII, XI-XIII, XXXV/5.

²⁶ Virag 2008, 94, Pl. XXXV/7-8.

²⁷ Kacsó 1969, 49-56, Pl. VII-IX; Luca 1999, Fig. 28-30; Kacsó 2004, Pl. XII-XIII.

²⁸ Iercoșan 2002, 41-42.

²⁹ Némethi 1999, 52.

³⁰ Virag 2008, 93-94, 96-106, Pl. XXVIII.

³¹ Némethi 1999, 54.

³² Némethi 1999, 54.

³³ Virag 2008, 93-94, 96-106, Pl. XXXIV/1-4, 6, 8, 10-11.

identificăm acest lot de materiale ceramice.

Berea VII-Râtul țiganului, în vecinătatea punctului **Berea II-Miriștea lui Csányi**, spre Foieni, într-o zonă mlăștinoasă. Din acest punct provin numeroase piese litice, I. Némethi menționează și materiale ceramice neolitice, probabil aparținând culturii Starčevo-Criș sau faza timpurie a neoliticului mijlociu, inv. 30943-30952, 31119. Pentru aceste nr. de inventar, sunt menționate doar piese litice în colecția MJSM. Din acest punct provin și materiale ceramice (22 fragmente) aparținând epocii eneolitice, c. Bodrogkeresztúr, inv. 31163, ornamentate cu benzi de 3-4 incizii dispuse unghiular mărginite de mici impresiuni rectangulare, benzi hașurate, benzi unghiulare late hașurate în rețea, împunsături adânci dispuse pe corpul vasului. Ca forme ceramice se pot identifica vas tip „oală de lapte”, strachină. Din acest lot ceramic Iercoșan publică 4 fragmente ceramice³⁴ încadrate în faza B a culturii Tiszapolgár. Atât ca factură cât și ca formă acestea acestea se perpetuează și în culturii Bodrogkeresztúr (Pl. 5).

Berea IX-Togul lui Sultész-IXa și Togul Dolarului-IXb, într-o zonă ușor ridicată, pe malul drept al pârâului Berea: din acest punct provine lotul de materiale ceramice inv. 31142, 31143, 31148; 30687-30740 materiale litice. Cele două puncte reprezintă partea sudică și partea nordică a aceleiași dune de nisip.

Materialele ceramice inv. 31143 (13 fragm.) prezintă ornamente cu motive liniare, ciupituri, incizi sub buză, care marchează o buză scurtă de tip Lippenrand, și se încadrează în faza I/II a Grupului Pișcolt³⁵. În acest lot se află și două fragmente eneolitice, I. Némethi menționează în acest punct materiale de tip Tiszapolgár³⁶ însă cele două fragmente aparțin c. Bodrogkeresztúr, fiind ornamentate cu benzi de 3-4 incizii dispuse unghiular. De altfel, în acest punct a fost efectuat în 1962 un sondaj³⁷.

Materialele ceramice inv. 31142 (21 fragm.) aparțin fazei II/III a Grupului Pișcolt, fiind ornamentate cu pictură cu substanță neagră bituminoasă sau cu roșu având ca fond angobă albă. Motivele pictate constau din linii subțiri paralele, motive din benzi late³⁸.

Materialele ceramice inv. 31148 (14 fragm.) sunt de culoare negru-cenușiu, cenușiu, cărămiziu, fiind marea majoritate torți/proeminențe perforate, semiperforate sau neperforate și aparțin culturii Tiszapolgár, fiind încadrate de către N. Iercoșan în faza B a acestei culturi³⁹ (Pl. 2). Iercoșan remarcă o proeminență decorată cu linii incizate dispuse oblic⁴⁰, și care sunt de factură recentă, realizate probabil cu o unealtă agricolă.

Berea X-Colina cu măcriș; în acest punct există o așezare neolitică, confirmată atât pe baza materialelor din Col. Kovács, inv. 31151, cât și pe baza sondajelor efectuate în anii 1962, 1964, 1967 de către Col. Kacsó. Materialele ceramice din lotul inv. 31151 (23 fragm.) sunt ornamentate prin pictare cu substanță neagră bituminoasă, motivele pictate constând din benzi în arcade, benzi în ogive, benzi paralele oblice sau orizontale; tăieturi scurte pe buza vasului. Ca forme ceramice avem oală, bolul lobat, bolul cu toartă, vasul sferic, cupa lobată, amfora cu toarte mici și o adâncitură care marchează umărul. Materialele sunt încadrate de I. Némethi în faza a treia a Grupul Pișcolt⁴¹, fiind însă, considerăm noi, ceva mai timpurii, în faza II/III a Grupul Pișcolt.

Berea XII-Viile Berei; prezența materialelor inv. 31147 (22 fragm.), 31154 (10 fragm.), 31152 (un vas fragmentar), atestă existența în acest punct a unei așezări timpurii a Grupului Pișcolt, faza I/II, materialele fiind ornamentate prin ciupituri, incizii curboliniare, tăieturi scurte pe buza vasului, ornamente aplicate.

Berea XIII-Cetatea Iepurelui: din acest punct provin câteva fragmente ceramice inv. 31144, aparținând culturii Baden.

Berea XVI-Grădina florilor: din acest punct provine lotul de materiale inv. 31149 (24 fragm.), 31257. Materialele ceramice sunt ornamentate cu ciupituri, barbotină, incizii liniare, curboliniare, în zigzag, incizii sub buză, care marchează o buză scurtă de tip Lippenrand. Formele ceramice sunt strachina

³⁴ Iercoșan 2002, 27, Pl. 20/1, 3, 5; Pl. 22/6.

³⁵ Virag 2008, 95, 96-106, Pl. IX/1-11, 13.

³⁶ Némethi 1999, 55.

³⁷ Comșa 1963, 477-484.

³⁸ Virag 2008, 95, 106-111, Pl. VIII/1, 6-7.

³⁹ Iercoșan 2002, 27, Pl. 20/2, 4, 6-10, 12-14.

⁴⁰ Iercoșan 2002, Pl. 20/9.

⁴¹ Némethi 1999, 56.

tronconică cu buza scurtă marcată de o incizie (de tip Lippenrand); strachină globulară; castronul tronconic cu buza scurtă marcată de o incizie; cupa cu picior. Materialele se încadrează în faza I/II a Grupului Pișcolt.

Berea XX-Togul Evreului: pentru acest punct de hotar corespund loturile inv. 31151, 31156, 31147. Lotul 31151 apare menționat⁴² și la punctele Berea XIX-Togul Sfântu Gheorghe (*Szentgyörgy-tag*) și Berea X-Colina cu măcriș (*Sóskás*) în timp ce materialul 31147 apare menționat și la punctul Berea XII-Viile Berei (*Berei szölő*). Explicația ar fi că aceste puncte sunt foarte apropiate, fiind amplasate pe aceeași dună de nisip și care reprezintă un singur obiectiv arheologic (Pl. 3, 4).

Lotul inv. 31156 (20 fragm.) cuprinde materiale ornamentate cu torți perforate; impresiuni circulare sau ovale grupate în șiruri, romburi, triunghiuri; perforații în piciorul vasului și aparțin c. Tiszapolgár. Ca forme ceramice avem strachină, castron, strachină sau fructieră plată, vase cu picior înalt. Acest lot ceramic este publicat de Iercoșan⁴³ ca provenind din punctele Berea XIX-Togul Sfântu Gheorghe (*Szentgyörgy-tag*) cu nr. inv. 31156 și Berea XX-Togul Evreului (*Zsidó-tag*) cu numărul de inventar 31142. Este vorba de un singur lot ceramic inv. 31156, fiind vorba de o confuzie a lui N. Iercoșan, inv. 31142 provenind din punctul *Togul Dolarului-IXb (Dolláros)*.

Materialele ceramice aparținând culturii Bodrogkeresztúr sunt de culoare negru-cenușiu, brun, brun cu flecuri, cărămiziu, cu slip căzut sau netezite, de bună factură, însă fragmentare și nu permit o analiză pertinentă pe factură sau forme ceramice.

De la **Berea III-Colina Cocoșată** provin câteva fragmente ornamentate prin incizare (Pl. 6). Astfel, avem linii incizate paralele, cu traseu unghiular, ce includ incizii scurte, cu analogii la Pecica - *Forgaci*⁴⁴ precum și de la Berea VII-Râțul țiganului⁴⁵; segment de meandru, realizat din benzi late hașurate în rețea, cu analogii la Fenyestlitke- *Agyagbanya*⁴⁶, Târgu Mureș⁴⁷, Ostrovul Corbului-Botul Cliuciului⁴⁸, Pecica-*Forgaci*⁴⁹, Pecica-Sit 15⁵⁰; benzi unghiulare distanțate formând meandre cu analogii la Ostrovul Corbului-Botul Cliuciului⁵¹, Pecica-*Forgaci*⁵²; bandă hașurată în rețea cu analogii la Berea VII-Râțul țiganului⁵³, Pecica-*Forgaci*⁵⁴, Sântana-Holumb⁵⁵.

De la **Berea VII-Râțul țiganului** numărul fragmentelor ornamentate aparținând culturii Bodrogkeresztúr sunt mai multe (Pl. 5); motive ornamentale: linii incizate paralele, cu traseu unghiular, ce includ incizii scurte, cu analogii la Pecica - *Forgaci*⁵⁶; bandă hașurată în rețea cu analogii la Pecica-*Forgaci*⁵⁷, Sântana-Holumb⁵⁸, bandă de 3-4 incizii dispuse în meandru, demarcată de mici și dese incizii scurte, cu analogii la Pecica-*Forgaci*⁵⁹, însă demarcația se face cu mici și dese impresiuni circulare; benzi de 4-6 linii paralele dispuse unghiular, asociate cu bandă hașurată în rețea, cu analogii la Tiszavalk-Kenderföld⁶⁰; motiv din linii paralele incizate, dispuse orizontal, asociate, sau nu, cu un șir de impresiuni circulare, cu analogii la Pecica-*Forgaci*⁶¹, Magyarhomorog-Kőnyadomb⁶², Tiszavalk-Tetes⁶³; motiv din

⁴² Némethi 1999, 58-59.

⁴³ Iercoșan 2002, 27-28, Pl. 21/1-11, Pl. 20/11, Pl. 22/1-5, 7.

⁴⁴ Luca 1999, Fig. 8/11.

⁴⁵ Col. Kovacs SM.

⁴⁶ Patay 1969, Tábla XIII/2, M 31.

⁴⁷ Luca 1999, Fig. 26/4.

⁴⁸ Roman/Oprișescu 1989, 11-38; Luca 1999, Fig. 23/6, M 22; Roman/Oprișescu 2008, Fig. 33/2, M 22, Pl. III/2.

⁴⁹ Luca 1993, Fig. 1/13, Fig. 3/4, Fig. 7/3; Luca 1999, Fig. 7/13, Fig. 11/4, Fig. 14/3.

⁵⁰ Virag 2013, 175-194.

⁵¹ Roman/Oprișescu 1989, 11-38; Luca 1999, Fig. 23/4, M 22; Roman/Oprișescu 2008, Fig. 33/2, M 22, Pl. III/2.

⁵² Luca 1999, Fig. 7/14; 8/14.

⁵³ Col. Kovacs SM.

⁵⁴ Luca 1999, Fig. 6/3.

⁵⁵ Luca 1999, Fig. 34/7.

⁵⁶ Luca 1999, Fig. 8/11.

⁵⁷ Luca 1999, Fig. 6/3.

⁵⁸ Luca 1999, Fig. 34/7.

⁵⁹ Luca 1999, Fig. 14/11.

⁶⁰ Patay 1978, Taf. I/11, M 4.

⁶¹ Luca 1999, Fig. 8/2; Pădureanu 1982, Fig. 7/8; 18/23.

⁶² Patay 1976, Tábla XII/11, M LXXII.

⁶³ Patay 1978a, Abr. 22/18, M 15;

linii incizate oblice dispuse unghiular, delimitate de o incizie orizontală, cu analogii la Pecica-*Forgaci*⁶⁴; motiv format din triunghiuri incizate hașurate în rețea, cu analogii la Pecica-*Forgaci*⁶⁵; motiv format din meandre groase, hașurate în rețea, cu spațiile libere lustruite, cu analogii la Pecica-*Forgaci*⁶⁶, Magyarhomorog-*Könyadomb*⁶⁷, Tiszavalk-*Tetes*⁶⁸; motiv format din capete de meandru hașurate în rețea, asociat cu șiruri oblice de impresiuni circulare, cu analogii la Pecica-*Forgaci*⁶⁹, Sebeș-*Podul Pripocului*⁷⁰, Tiszavalk-*Kenderföld*⁷¹; motiv meandric realizat din bandă a câte trei incizii paralele. Acest motiv ornamental se regăsește la Tiszavalk-*Tetes*⁷², Pecica-*Sit 15*⁷³.

Un fragment ceramic prezintă ornament incizat atât pe interior cât și pe exterior (Pl. 5/17), provenind de la o formă ceramică de tip strachină sau castron, pe interior prezintă motiv format din triunghiuri incizate cu vârful în jos, hașurat în rețea, asociat cu bandă de linii oblice incizate, cu analogii la Pecica-*Forgaci*⁷⁴; pe exterior benzi oblice de linii incizate, unele dintre linii fiind legate cu incizii scurte perpendiculare pe direcția benzii, cu analogii la Pecica-*Forgaci*⁷⁵;

Din acest lot ceramic provin 4 fragmente ceramice, din același vas, ornamentate prin șiruri de impresiuni circulare ce acoperă întreaga suprafață a fragmentelor ceramice (Pl. 5/15), cu analogii la Ostrovul Corbului-*Botul Piscului*⁷⁶.

De la **Berea IX-Togul lui Sultész-IXa** și **Togul Dolarului-IXb** provin două fragmente ornamentate cu motiv meandric realizat din bandă a câte trei incizii paralele (Pl. 2/9-10). Acest motiv ornamental se regăsește la Tiszavalk-*Tetes*⁷⁷, Pecica-*Sit 15*⁷⁸.

Formele ceramice de la **Ciumești-La Silozuri/Fântâna Pășunii**⁷⁹ sunt:

- vas asimetric, buză evazată, fund drept⁸⁰, ornamentat cu grupuri de 2 linii incizate paralele dispuse oblic.

- oală bombată, gât conic, 4 picioare cu 2 toarte pe umărul vasului⁸¹, cu analogii la Fenyéslitke-*Agyagbanya*⁸². Vasul este ornamentat cu caneluri fine intersectate în unghi drept, spațiile rezultate fiind hașurate, asociate cu două șiruri de impresiuni orizontale.

- oală de lapte, gât cilindric, corp bombat, fund drept, cu sau fără toarte sub buză, în cazul de față, lipsește buza vasului⁸³, cu analogii la Fenyéslitke-*Agyagbanya*⁸⁴, Magyarhomorog-*Könyadomb*⁸⁵, Urziceni-*Vamă*⁸⁶, Tiszadob-*Urkomdülő*⁸⁷, Sárzasadány⁸⁸, Kunszentmárton-*Pusztaivánháza*⁸⁹, Budapest-*Rákoscaba XVII*⁹⁰, Bodrogkeresztúr⁹¹.

⁶⁴ Pădureanu 1982, Fig. 18/11.

⁶⁵ Luca 1999, Fig. 8/1, 17.

⁶⁶ Luca 1999, Fig. 7/4; 11/5.

⁶⁷ Patay 1976, Tábla II/1, M VI.

⁶⁸ Patay 1978a, Abr. 3/4, M 2;

⁶⁹ Luca 1999, Fig. 8/21, 9/1.

⁷⁰ Popa 2003, Fig. 1 /4.

⁷¹ Patay 1978, Taf. III/14, M 13.

⁷² Patay 1978a, Abr. 16/6, M 10.

⁷³ Virag 2013, 175-194.

⁷⁴ Luca 1999, Fig. 6/5.

⁷⁵ Luca 1999, Fig. 8/8.

⁷⁶ Roman 1971, Fig. 2/53.

⁷⁷ Patay 1978a, Abr. 16/6, M 10.

⁷⁸ Virag 2013, 175-194.

⁷⁹ Kacsó 1969.

⁸⁰ Luca 1999, fig. 30/5.

⁸¹ Kacsó 1969, Pl. IX/1; Luca 1999, fig. 30/4.

⁸² Patay 1969, Tábla VI/2, M 34.

⁸³ Luca 1999, fig. 30/3.

⁸⁴ Patay 1969, Tábla III/5, M16; Tábla III/15, M29; kép 67, M64.

⁸⁵ Patay 1976, Tábla II/5, MVI.

⁸⁶ Virag 2004, 45; M13, M17, material inedit.

⁸⁷ Patay 1961, Tábla XXXII/2.

⁸⁸ Patay 1961, Tábla XXVIII/6.

⁸⁹ Patay 1961, Tábla XXII/1.

⁹⁰ Patay 1961, Tábla IX/1.

⁹¹ Patay 1961, Tábla IV/3.

- vas cilindric, înalt, buză evazată, fund drept⁹².
- strachină cu pereții ușor arcuiți, plată, picior înalt, cilindric, cu baza ușor evazată, picior perforat⁹³, cu analogii la Bodrogkeresztúr⁹⁴, Hajdúszoboszló⁹⁵, Magyarhomorog-Kónyadomb⁹⁶, Tiszavalk-Tetes⁹⁷, Tiszavalk-Kenderföld⁹⁸.
- strachină cu pereți arcuiți, buză lobată, fund drept sau ușor arcuit spre interior⁹⁹, cu analogii la Pecica-Forgaci¹⁰⁰, Sársárdány¹⁰¹.
- oală de lapte, înaltă, piriformă, cu două toarte deasupra diametrului maxim¹⁰², cu analogii la Hajdúszoboszló¹⁰³, Maroslele¹⁰⁴.
- strachină, buză evazată, pereți arcuiți, fund drept¹⁰⁵, cu analogii la Gornești¹⁰⁶, Reci¹⁰⁷, Târgu Mureș¹⁰⁸, Magyarhomorog-Kónyadomb¹⁰⁹, Tiszavalk-Tetes¹¹⁰, Tiszavalk-Kenderföld¹¹¹, Sársárdány¹¹².
- vas adânc, cu deschidere largă, buza invazată, fund drept¹¹³, cu analogii la Budapest-Rákosszab XVII¹¹⁴, Cămin-Podul Crasnei¹¹⁵, Urziceni-Vamă¹¹⁶.
- pahar, partea superioară înaltă, evazată, fund drept, patru butoni amplasați sub zona mediană a vasului¹¹⁷.
- strachină tronconică, cu pereți ușor curbați, înaltă, fund drept, cu patru butoni pe zona mediană a vasului și patru butoni sub buză; sunt două vase de acest fel¹¹⁸, cu analogii la Bodrogkeresztúr¹¹⁹, Cămin-Podul Crasnei¹²⁰, Carei-Stația de Epurare¹²¹, Fenyéslitke-Agyagbanya¹²², Magyarhomorog-Kónyadomb¹²³, Urziceni-Vamă¹²⁴, Tiszavalk-Tetes¹²⁵, Tiszavalk-Kenderföld¹²⁶, Gornești¹²⁷, Hajdúszoboszló¹²⁸, Kunszentmárton-Pusztai Istvánháza¹²⁹, Paszab-Hordozódűlő¹³⁰, Sânpetru German-Fântâna Vacilor¹³¹.

⁹² Luca 1999, fig. 29/7.

⁹³ Kacsó 1969, Pl. VII/ 2; Luca 1999, Fig. 29/ 4.

⁹⁴ Patay 1961, Tábla I/6, M46; Tábla IV/12; Tábla VIII/10.

⁹⁵ Patay 1961, Tábla XIV/6, M11.

⁹⁶ Patay 1976, Tábla IV/3, M XXI.

⁹⁷ Patay 1978a, Abr 16/7, M10; Abr 32/2, 4, M19.

⁹⁸ Patay 1978, Taf. VIII/1, M28.

⁹⁹ Kacsó 1969, Pl. VII/5; Luca 1999, 29/3.

¹⁰⁰ Luca 1999, Fig. 14/4.

¹⁰¹ Patay 1961, Tábla XXVII/5, M1.

¹⁰² Kacsó 1969, Pl. IX/2; Luca 1999, fig. 29/2.

¹⁰³ Patay 1961, Tábla XII/11, M2; Tábla XII/13, M3; Tábla XIV/1, M5.

¹⁰⁴ Patay 1961, Tábla XXIII/6, M2.

¹⁰⁵ Kacsó 1969, Pl. VIII/6; Luca 1999, fig. 29/1.

¹⁰⁶ Patay 1961, Tábla XXXV/8; Luca 1999, fig. 26/1.

¹⁰⁷ Luca 1999, fig. 31/9.

¹⁰⁸ Luca 1999, fig. 26/4.

¹⁰⁹ Patay 1976, Tábla X/2, M XLVII; Tábla XII/3, M LXVI; Tábla XII/13, M LXVII.

¹¹⁰ Patay 1978a, Abr 22/10, M14.

¹¹¹ Patay 1978, Taf. XV/3, M48.

¹¹² Patay 1961, Tábla XXVII/8.

¹¹³ Kacsó 1969, Pl. VIII/4; Luca 1999, Fig. 28/5.

¹¹⁴ Patay 1961, Tábla IX/3.

¹¹⁵ Németi 1988, Fig. 9/7, M 4; Luca 1999, Fig. 20/6.

¹¹⁶ Virag 2004, 45; M 14, material inedit.

¹¹⁷ Luca 1999, fig. 28/4.

¹¹⁸ Luca 1999, 28/2, 3.

¹¹⁹ Patay 1961, Tábla I/2, M 45; Tábla III/19.

¹²⁰ Németi 1988, Fig. 10/2, M 5.

¹²¹ Németi 1988, Fig. 2/3, Gr. 5.

¹²² Patay 1969, Tábla IV/3, M19; Tábla IX/8, M 53.

¹²³ Patay 1976, Tábla III/2, M XVIII; Tábla V/6, M XXXI.

¹²⁴ Virag 2004, 45; M 16; Virag/Marta/Hago 2006, 383-386, M26, material inedit.

¹²⁵ Patay 1978a, Abr 22/3, M 13.

¹²⁶ Patay 1978, Taf. X/10, M 27.

¹²⁷ Patay 1961, Tábla XXXV/10.

¹²⁸ Patay 1961, Tábla XIII/1, M 4.

¹²⁹ Patay 1961, Tábla XX/8, M 31; Tábla XXII/5.

¹³⁰ Patay 1961, Tábla XXVI/9, M 10.

¹³¹ Luca 1999, Fig. 25/7.

- strachină tronconică, cu profil vertical la partea superioară, înaltă, fund drept, cu patru butoni pe zona mediană a vasului și mici proeminențe pe buză¹³², cu analogii la Bodrogkeresztúr¹³³, Fenyéslitke-Agyagbanya¹³⁴, Gornești¹³⁵, Hajdúszoboszló¹³⁶, Kunszentmárton-Pusztaiásvánháza¹³⁷, Magyarhomorog-Könyadomb¹³⁸, Mezőkeresztes-Csincsetanya¹³⁹, Sáradsadány¹⁴⁰, Tiszadob-Borzik tanya¹⁴¹, Tiszavalk-Tetes¹⁴², Tiszavalk-Kenderföld¹⁴³, Băile Herculane-Peștera Hoșilor¹⁴⁴, Urziceni-Vamă¹⁴⁵.

- strachină cu pereți ușor bitronconici, picior cilindric, cu patru proeminențe sub zona mediană a vasului¹⁴⁶.

- oală cu aspect piriform, bombată, gât foarte înalt, picior scurt, tronconic, cu perforații, cu patru toarte pe linia corp-gât¹⁴⁷, cu analogii la Magyarhomorog-Könyadomb¹⁴⁸, Tiszavalk-Tetes¹⁴⁹, Kunszentmárton-Érpart¹⁵⁰.

- oală de lapte, cu gât înalt, corp rotunjit, fund drept, cu două toarte sub buză¹⁵¹, cu analogii la Cămin-Podul Crasnei¹⁵², Hajdúszoboszló¹⁵³, Kunszentmárton-Pusztaiásvánháza¹⁵⁴, Tiszavalk-Tetes¹⁵⁵, Tiszavalk-Kenderföld¹⁵⁶.

Vasul este ornamentat cu motive meandrice cu capetele unite hașurate în rețea, asociate cu linii incizate urmând aceeași direcție, intersectate de incizii scurte.

- cupă cu picior, păstrat doar piciorul, înalt, cilindric, cu patru șiruri verticale de câte patru perforații circulare.

- cupă cu picior, păstrat doar piciorul, înalt, cilindric, cu trei șiruri verticale de câte trei perforații circulare.

Materialele ceramice aparținând culturii Bodrogkeresztúr din punctele Berea III-Colina Cocosată, Berea VII-Râțul țiganului, Berea IX-Togul lui Sultész-IXa, Togul Dolarului-IXb, provin din așezări, fiind destul de reduse ca număr, permițând observații reduse din perspectiva formelor ceramice.

Materialele de la **Ciumești-La Silozuri/Fântâna Pășunii**, provin din context funerar și permit observații largi asupra ceramicii, ca factură și formă. Din păcate nu avem observații asupra ritului funerar însă, materialele sunt întinse pe un palier cronologic mai larg, respectiv Tiszapolgár, fază tranzitorie, iar altele aparțin culturii Bodrogkeresztúr. Acest aspect ne determină să credem că este vorba de o necropolă de mari dimensiuni, care își găsește analogiile la Tiszapolgár-Basatanya.

¹³² Luca 1999, fig. 28/1

¹³³ Patay1961, Tábla V/2, Tabla VI/2.

¹³⁴ Patay 1969, Tábla I/12, M 7; Tábla III/11, M 22; Tábla XI/9, M 61.

¹³⁵ Patay1961, Tábla XXXV/9.

¹³⁶ Patay1961, Tábla XIV/7, M 11.

¹³⁷ Patay1961, Tábla XX/9, M 27.

¹³⁸ Patay 1976, Tábla II/3, M VI; Tábla VIII/5, M XLIII; Tábla X/12, M LIX; Tábla XI/7, M LIV.

¹³⁹ Patay1961, Tábla XXIV/7, M I.

¹⁴⁰ Patay1961, Tábla XXVIII/5.

¹⁴¹ Patay1961, Tábla XXX/9; TablaXXXI/6.

¹⁴² Patay 1978a, Abr 16/3, M 10; Abr 22/1, M 13; Abr 22/6, M 14; Abr 37/5, M 22; Abr 7/11, M 7.

¹⁴³ Patay 1978, Taf. XV/7, M 51; Taf. XVII/5, M 55.

¹⁴⁴ Roman 1971, Fig. 19/3.

¹⁴⁵ Virag/Marta/Hago 2006, 383-386, M 29, material inedit.

¹⁴⁶ Kacsó 1969, Pl. VII/1; Luca 1999, fig. 30/ 2.

¹⁴⁷ Luca 1999, fig. 30/ 1.

¹⁴⁸ Patay 1976, Tábla V/4, M XXXI; Tábla VII/6, M XXXVIII

¹⁴⁹ Patay 1978a, Abr 3/7, M 2

¹⁵⁰ Patay1961, Tábla XVIII/1

¹⁵¹ Kacsó 1969, Pl. IX/4; Luca 1999, fig. 29/5

¹⁵² Nemeti 1988, fig. 10/5, M 7

¹⁵³ Patay1961, Tábla XV/4, M 12.

¹⁵⁴ Patay1961, Tábla XXI/3

¹⁵⁵ Patay 1978a, Abr 11/9, M 11

¹⁵⁶ Patay 1978, Taf. I/9, M 4; Taf. IV/6, M 18

Bibliografie:

- Comșa 1963: Eugen Comșa, *K voprosu o periodizatii neoliticeskih kultur na severo-zapade RNR*, Dacia, VII, 477-484.
- Comșa 1972/73: Eugen Comșa, *Quelques problèmes concernant la civilizațion de Ciumești*, ActaArchCarp, XIII, 39-49
- Comșa/Nanași 1971: E. Comșa/Z. Nanasi, *Mormântul neolitic descoperit la Săcuieni*, SCIV, 22, 4, 633-636.
- Comșa/Nanași 1972: E. Comșa/Z. Nanasi, *Date privitoare la ceramica pictată din epoca neolitică din Crișana*, SCIV, 23, 1, 3-18.
- Iercoșan 1981-1982: N. Iercoșan, *Un vas biberon eneolitic descoperit la Ciumești*, StCom Satu Mare, V-VI, 1981-1982, 565-576.
- Iercoșan 2002: N. Iercoșan, *Cultura Tiszapolgár în vestul României*, Editura Muzeului Sătmărean, Editura Nereamia Napocae, Cluj, 2002.
- Kacso 1969: C. Kacso, *Morminte din perioada de tranziție spre epoca bronzului de la Ciumești*, StCom Satu Mare, I, 1981-1982, 49-56.
- Kacso 2004: C. Kacso, *Mărturii arheologice*, Baia Mare 2004
- Luca 1993: S. A. Luca, *Observații privind faza clasică a culturii Bodrogkeresztúr în România. Așezarea de la Pecica-Forgaci (județul Arad)*, AB, II, 1993, 49-84
- Luca 1999: S.A. Luca, *Sfârșitul eneoliticului pe teritoriul intracarpatic al României, Cultura Bodrogkeresztúr*, Alba Iulia, 1999.
- Németi 1988: I. Németi, *Noi descoperiri arheologice din eneoliticul târziu din nord-vestul României*, AMP, XII, 1988, 121-145.
- Németi 1997: János Németi, *Câteva considerații asupra colecției "Kovács"*, StCom Satu Mare, XIV, 1997, 63 - 68.
- Németi 1999: J. Németi, *Repertoriul arheologic al Zonei Carei*, București 1999, Institutul Român de Thracologie.
- Orosz 1909: Orosz E., *A tasnádi neolitikori telep*, Szamosújvár 1909.
- Popa 2003: C. I. Popa, *În legătură cu câteva descoperiri Bodrogkeresztúr [About few Bodrogkeresztúr discovered]*, Patrimonium Apulense, III, 2003, 8-15.
- Patay 1961: P. Patay, *A Bodrogkereszturi kultura temetői*, RF, Seria II, nr. 10, Kézirat Gyanánt.
- Patay 1969: P. Patay, *A fényeslitkei rézkorintemető*, JAMÉ, XI, 1969, 15-62.
- Patay 1976: P. Patay, *A magyarhomorogi rézkori temető*, DMÉ, 1976, 173-254.
- Patay 1978a: P. Patay, *A Tiszavalk-tetesi rézkori temető és telep*, FA, 1978, XXIX, 21-58.
- Patay 1978: P. Patay, *Das Kupferzeitliche Gräberfeld von Tiszavalk-Kenderföld*, Budapesta, 1978.
- Pădureanu 1982: Eugen Pădureanu, *Așezarea eneolitică fortificată de la Pecica-Forgaci*, Crisia, 12, 1982/1, 29-60.
- Roman 1971: P. Roman, *Strukturänderungen des Endäneolithikums in Donau-Karpaten-Raum*, Dacia, 15, 1971, 31-170.
- Roman/Dodd-Oprîțescu 1989: P. Roman/A. Dodd-Oprîțescu, *Interferențe etnoculturale din perioada indoeuropenizării, reflectate în cimitirul de la Ostrovul Corbului*, Thraco-Dacica, 10, 1989, 1-2, 11-38.
- Roman/Dodd-Oprîțescu 2008: P. Roman/A. Dodd-Oprîțescu, *Ostrovul Corbului între km. fluviali 911-912. Morminte și unele așezări preistorice*, București, 2008.
- Păunescu 1963: Alexandru Păunescu, *Perjitki tardenoajkoi kulturi v drevnev neolite v Ciumești*, Dacia, VII, 1963, 467-475.
- Păunescu 1964: Alexandru Păunescu, *Cu privire la perioada de sfârșit a epipaleoliticului în nord-vestul și nord-estul României și unele persistențe ale lui în neoliticul vechi*, SCIV, 15, 321-326.
- Roska 1910: Roska Márton: *A Tasnádi neolitikori leletek*, AÉ, 44, 1910, 354-361.
- Roska 1932: Roska Márton: *Stațiunea preistorică de la Valea lui Mihai*, AISC, 1932, 73-80.
- Roska 1938: Roska Márton, *Bihar vármegye múltja a legrégeb időktől a honfoglalásig*, In: *A magyar városok és vármegyék monográfiája c. sorozat XXV. köteteként*. Budapesta 1938.
- Roska 1939: Marton Roska, *A zsinégdíszes agyagművesség Erdélyben*, Debrecen, 1939.
- Roska 1942: Márton Roska, *Erdely regeszteti repertoriuma I, Öskor-Thezaurus antiquitatum*

Cristian Virag

Transilvanicarum, I, Praehistorica, Cluj, 1942.

Virag 2004: Cristian Virag, *Cercetări arheologice la Urziceni-Vamă*, AMP, XXVI, 2004, 41-76.

Virag/Marta/Hago 2006: C. Virag/L. Marta/A. Hago, *Urziceni, com. Urziceni, jud. Satu Mare, Punct: Vamă*, CCAR, 2006, 383-386.

Virag 2008: Virag Cristian, *A Kovács gyűjtemény újkőkori és rézkori kerámiaanyaga*, JAMÉ, 2008, 91-160.

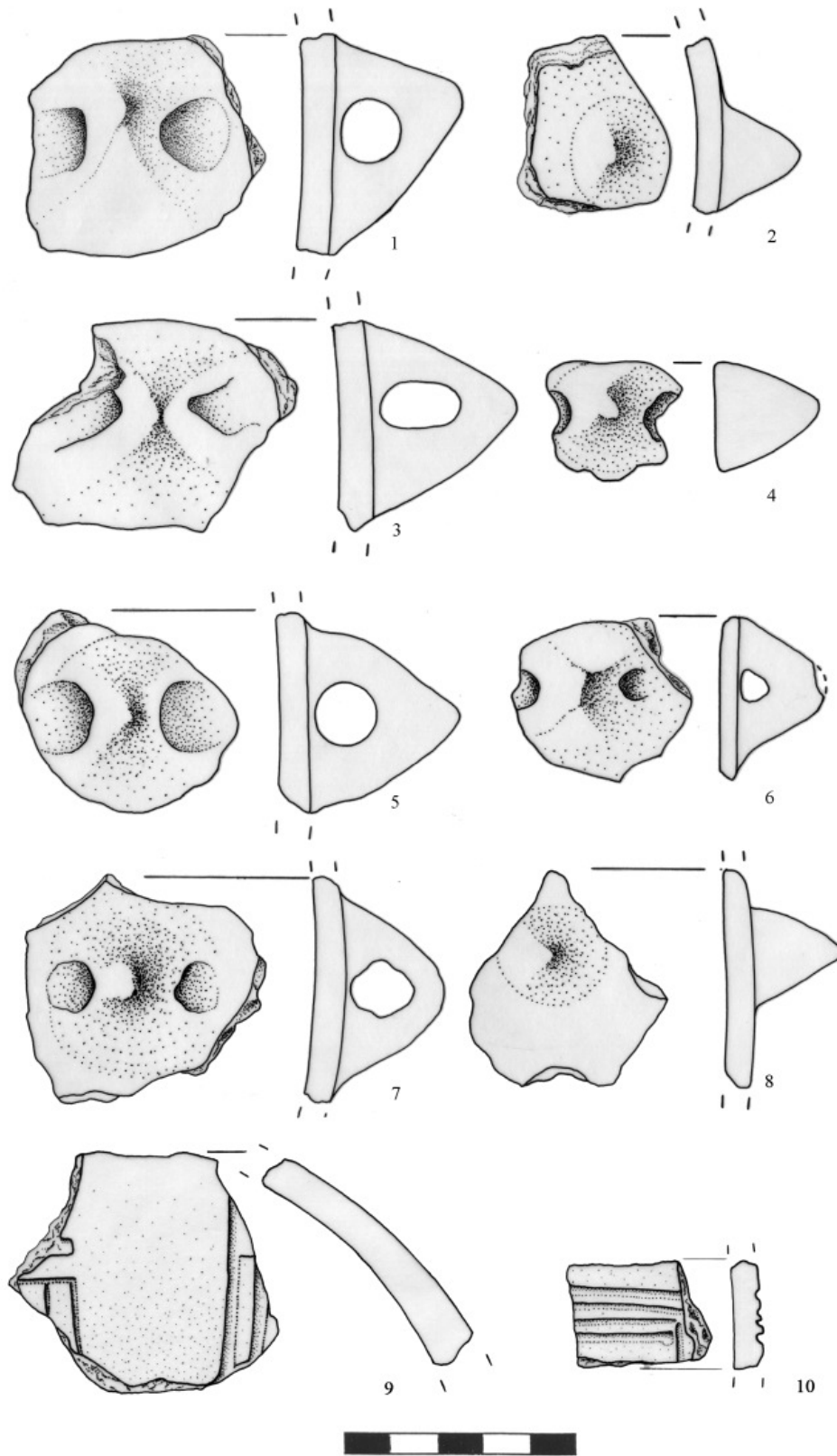
Virag 2013: Virag Cristian, *Archaeological discoveries from Pecica belonging to the Bodrogkeresztúr culture*, EphNap, XXIII, 2013, 175-194.

Zirra 1967: Vlad Zirra, *Un cimitir celtic în nord-vestul României*, București 1967

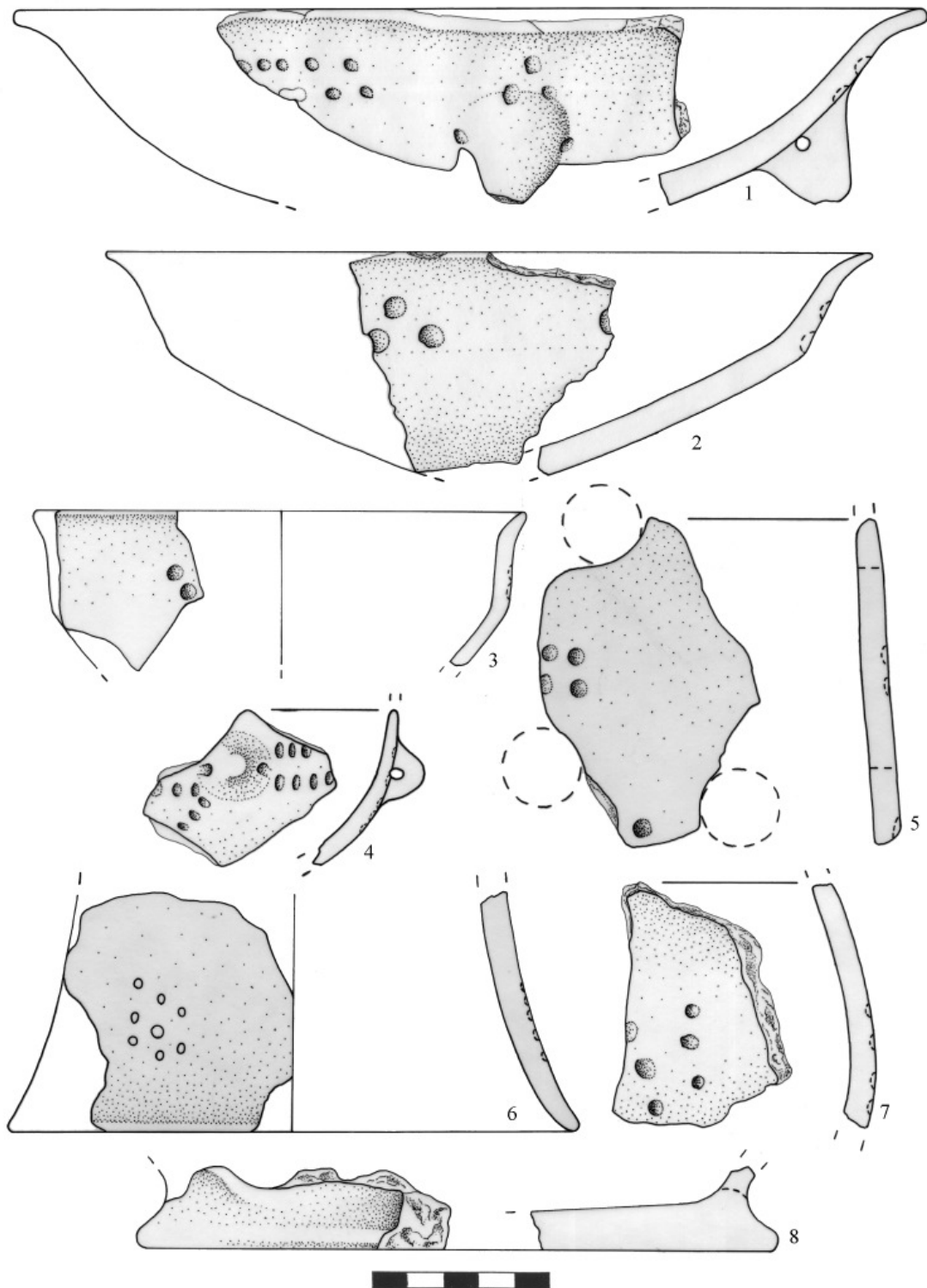
Virag Cristian
Muzeul Județean Satu Mare, România
ccvirag@gmail.com

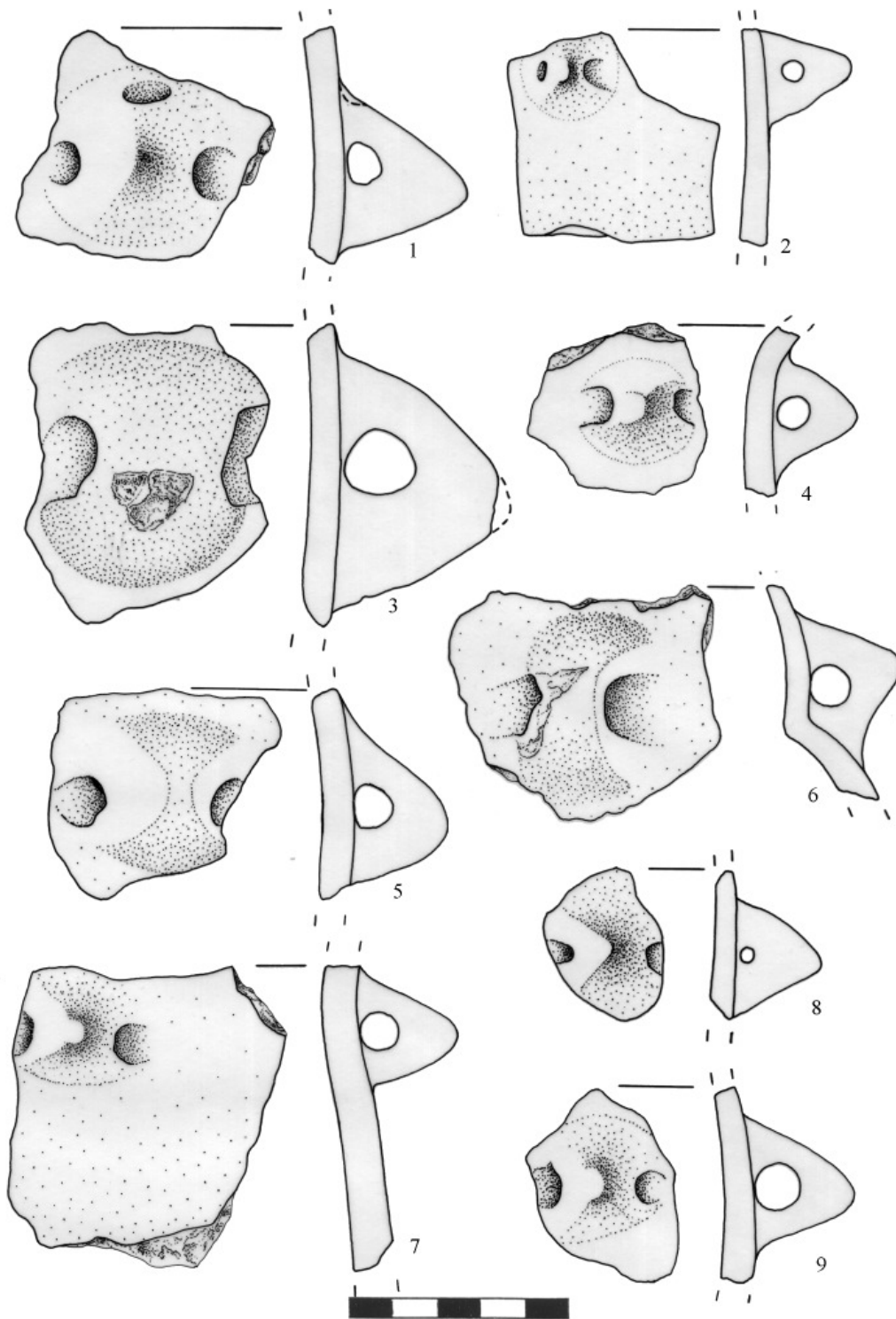
Pl. 1. Punctele cu materiale arheologice neolitice și eneolitice din colecția Kovács.

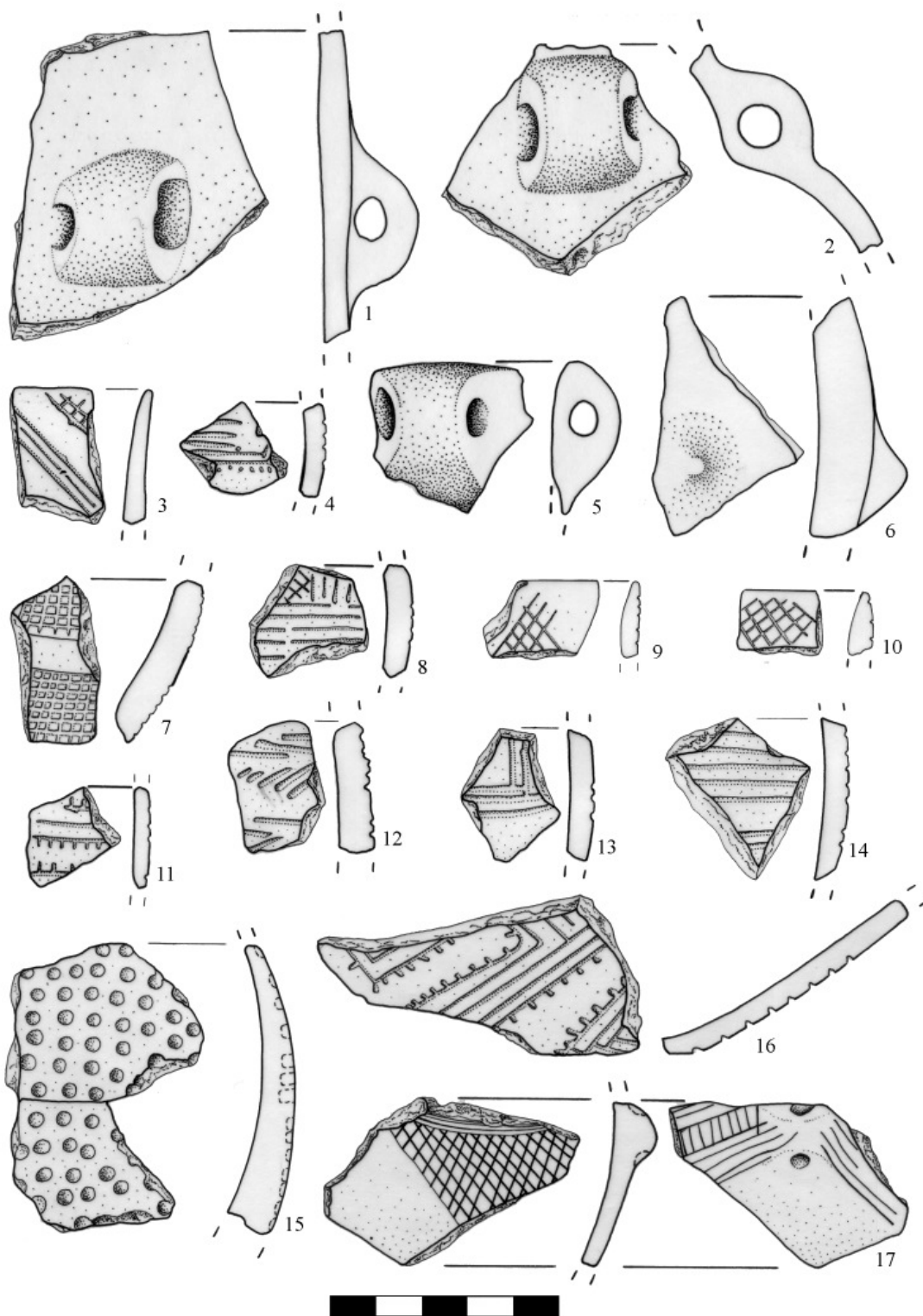
Pl. 2. Berea IX-Togul Sultész-IXa și Togul Dolarului-IXb.

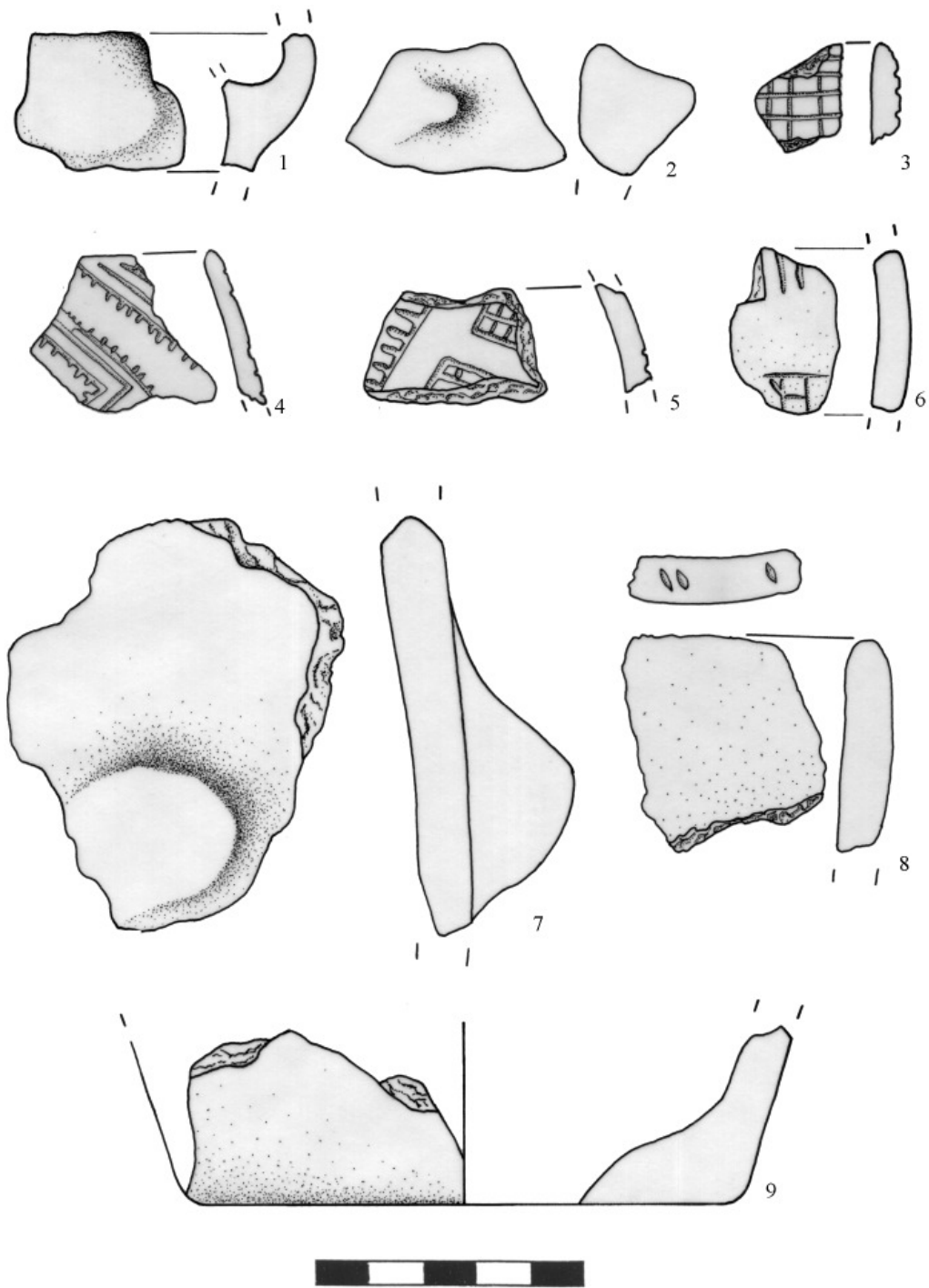
Pl. 3 Berea XX-Togul Evreului.

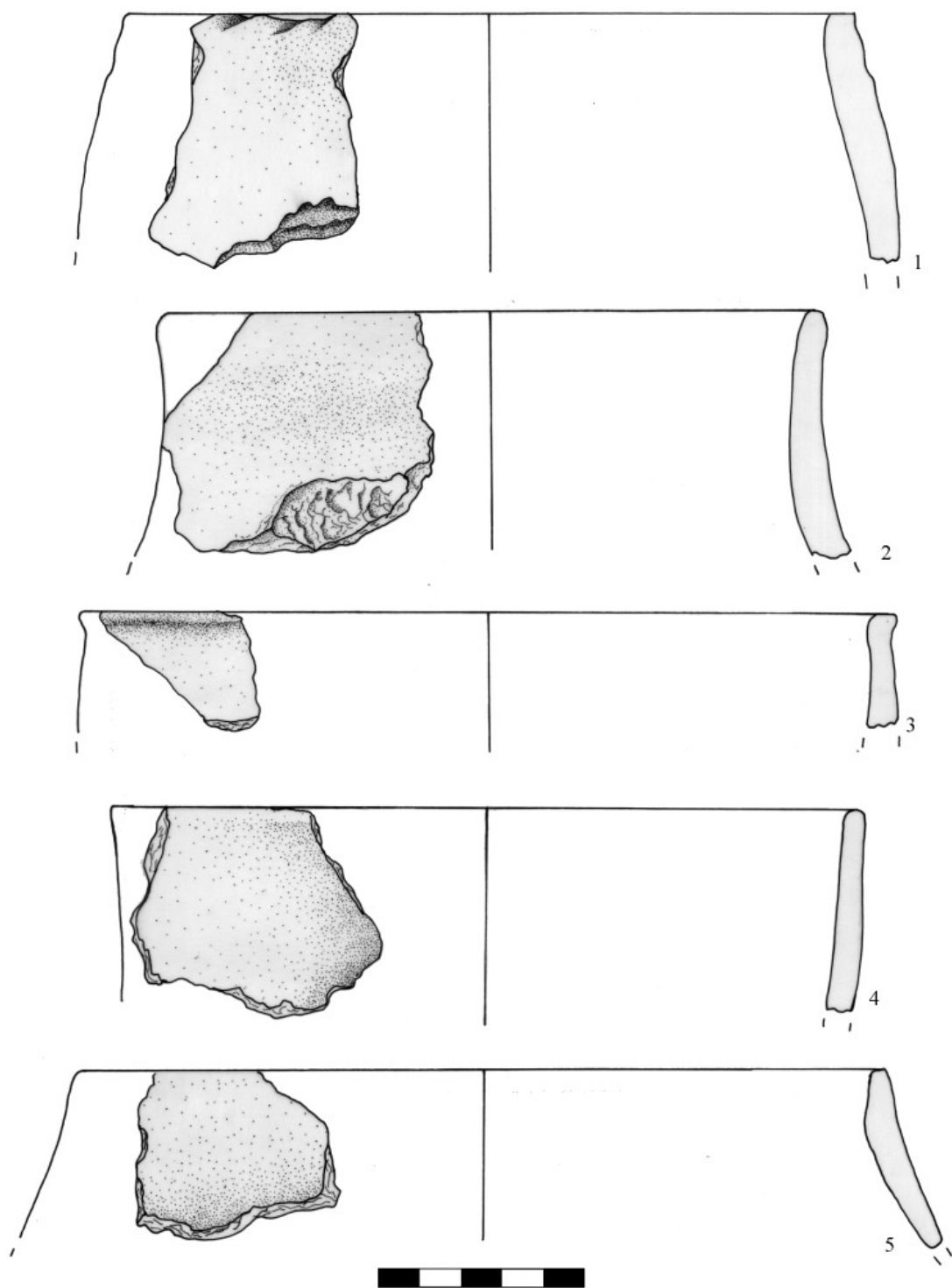
Pl. 4. Berea XX-Togul Evreului.

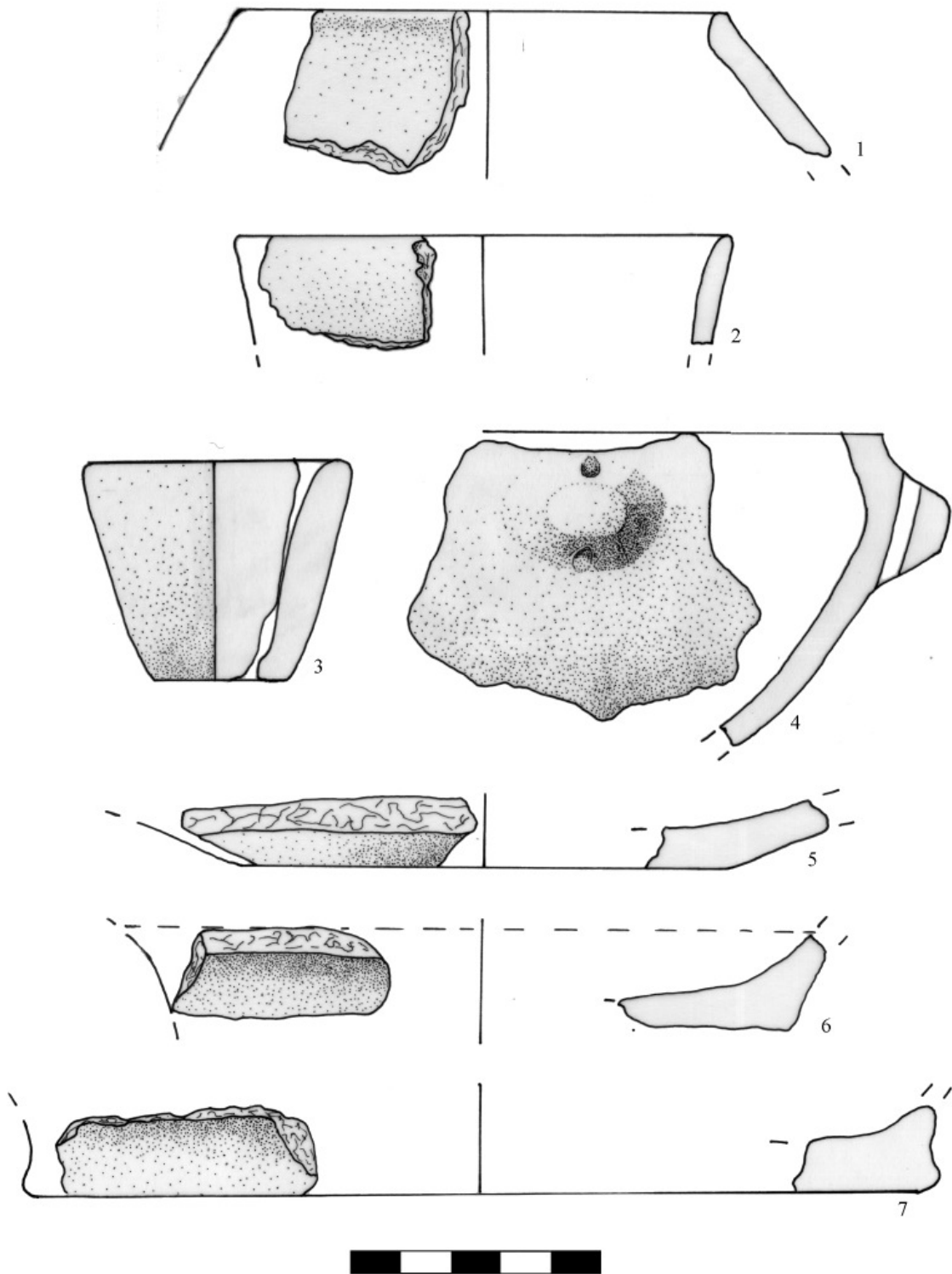
Pl. 5. Berea VII-Râtul țiganului.

Pl. 6. Berea III-Colina cocoșată.

Pl. 7. Berea II-Miriștea lui Csányi.

Pl. 8. Brea II-Miriștea lui Csányi.